

blement, com a terme d'estudiants, fou usat popularment, per comparació, per al bòlit o bèlit, bastonet amb què juguen els nois, fent-lo volar a cops de «cana», sentit amb el qual hom usa la grafia *bòlit*. Ja registren *bòlit* Belv. (1803) i Lab. (1839): «*tala: paxillus utrinque acutus; jog de cana y bòlit: puerorum ludus palo acuminato utrinque, qui altero impellitur*». Realment el bèlit va a caure no se sap a on, una mica com un bòlid. Potser aquest joc es féu popular entre els escolars joves de la Universitat de Cervera, potser ho fou ja des d'abans, i no sorprèn que aquests li apliquessin pedantescament aquest terme après a les classes de física; *AlcM* cita també «disparar *bòlits*» en Emili Vilanova, i en l'argot de sota Montjuïc s'usava en el sentit de 'capellà': al malfactor empresonat el capellà que li envien per convertir-lo se li presenta com un intrús indesitjat, que li cau desagradablement a sobre (cita de Vallmitjana en *AlcM*).

En el català familiar comú s'usa també la frase «*anar de bòlit* 'sense saber ben bé el que cal fer, surti el que surti'. No obstant, en estendre's popularment l'ús del mot, sofrí moltes alteracions locals. A Barcelona diem *bèlit* quan jo era nen, i segons *AlcM* és la forma d'Olot, Empordà i Segarra (la frase i la documentació citada semblen provar que *bòlit* també s'ha usat a Barcelona, i segons aquell dicc. seria la forma tarragonina i del cat. occid.); aquesta alteració es deu explicar per alguna etimologia popular o joc de paraules: probablement es va comparar el bastonet vagabund a un *belitre* vagabund, ajudant-hi segurament el fet que *belitre* s'usa figuradament en certes tecnologies populars com a nom de bastonets: p. ex. el *belitre* de sínia, i el de porgar (veg. el gravat d'*AlcM*, §§ 4, 5). Com a confirmació de la creació catalana segurament es pot fer valer el fet que el mot ha passat al vocabulari murcià (García Soriano) i a algunes zones d'Andalusia (AVenceslada) en la forma *boli*;¹ a part del sentit propi, jo he sentit cap a Almeria la frase *estar boli* 'anar esmaperdut'. A Àger usen *bell* o *vell*, si bé sembla que es tracta d'un joc un poc diferent, car el mot anomena una pedra, si bé es posa dreta darrere la «tetlla» (Porcioles, *Folklore de la Vall d'Ager*, p. 39), per tant deu assemblar-se al joc del bèlit.

A Eivissa diuen *bòlitx* (PzCabrero; Castelló, *Ibiza y Formentera*, p. 79) i sembla que allí el joc s'ha transformat més o menys, segons la descripció que es dedueix de Villangómez, *L'Any en Estampes*: «tenen els seus jocs: com es deia aquell a què jugàvem... el *bòlitx*: un rotllo entorn i qualque cosa que cal evitar que hi caigui dins, amb un bastó a la mà» (p. 73). Aquesta forma pot haver nascut a causa d'una transmissió valenciana-castellonenca des del Principat, car és sabut que *-ts* es pronuncia *-tx* cap a Castelló de la Plana, i llavors seria una forma de plural aplicada als dos bastonets (cf. la història de *bitxo*, 'pebrina').

¹ Forma també usada regionalment en català (Lab., 1839), segons *AlcM* en el Pallars i Menorca, ací amb sentit secundari. Digué néixer, doncs, per ultracorrecció del vulgarisme tipus *prèmit* < *premi*.

Sembla que *bòlit* es va usar o s'usa localment a Mallorca, tot i que *AlcM* no ho admet (ni Figuera), si fem cas d'Amengual (que el defineix en forma diferent de Lab. i per tant no copia d'aquest).

Bolina, V. *borina* Bòlit, V. *bòlid* *Bolix*, V. *bol* (i *bola*)

BOLL, 'pellofa que cobreix el gra de blat i altres cereals', probablement derivat del cat. ant. i dial. *bolla* 'bola', 'boleta', per la semblança de forma i de funció, el qual prové del ll. BŪLLA id. □ 1.ª doc.: 1650, *DTorra*; i probablement ja 1371, Dicc. de Rims de Jacme Marc (només en el ms. de la B. Cat., no en el de la Colombina).

No havent-hi definicions en aquest, es podria tractar d'una coincidència casual amb un altre mot o nom; el *DTorra* el registra ja en la 1.ª ed.: «*boll*: pala minutatim detrita spicarum triticarum frumentacearum aristae; quod est levissimum in frumento triturato»; també Lacav. (1695); «lo gra confús y mesclat ab lo *boll*». L'usaren literàriament molts escriptors, des de Verdager i Narcís Oller, veg. les cites en els diccs. *AlcM* i *Bal*. És un mot propi sobretot del català oriental: altrament en aquest domini dialectal la seva àrea s'estén almenys des del Camp fins a la Garrotxa i l'Empordà i des dels afores de Barcelona fins més enllà de Cardona: a Lanera de Solsonès, planyent-se que ja no el podrien aprofitar, em deien que «hi havia un munt de *ból* però estaria *degallat* tot (per la pluja)» (1964); ja en el Prat de Llobregat (1933) i a Sant Aniol de Finestres (1968) em parlaren del *ból* del blat, i l'informant se m'excusava: «vnaig tot ple de *boll*» referint-se als bocinets de palla; pronúncia que interessa molt perquè allí encara no confonen mai l'antiga *yl* (pron. avui *y*) amb la LL etimològica, i això ens estalviarà per tant vacil·lacions etimològiques: la base ha de tenir precisament -LL-

Cap als extrems del Nord s'usen formes derivades: a Dorres (Alta Cerdanya) diuen *buló* (1959); Coromines usava **rebol*, parlant figuradament d'uns polítics poc admirables: «són com ara el *rebol* que aixeca la brisa per damunt de l'era, a les roentes hores del batre» (*Cartes d'un Vision.*, 5-v-1913, O. C., 958b): suposo que deu ser un terme de l'Alt Empordà, per bé que la carta s'adreça al propietari rural Salvador Albert, que era baix-empordanès. *Boll* no s'usa a tot el Principat ni a les regions meridionals de la llengua, car els valencians en diuen *pallús* (Renat, *El Camí*, 14-iv-34), i aquesta denominació s'estén també a les terres de l'Ebre (*AlcM*) i a Mallorca; en canvi *pallús* en cat. central és el rebuig de la palla, acc. també usual a Mallorca (única que hi registra el *DFiguera*), i *boll* a Mallorca només designa certes menes de boles i altres objectes de joc, o bé pren significats secundaris, o bé s'aplica figuradament al cap i cerveïl de l'home («ho tenia tot dins en *ból*», St. Llorenç des Cardassar, 1964), d'on després el sentit menorquí de 'direcció d'una empresa' [1883, Ferrer i Parpal]. A la major part del català occidental i ja a Cerdanya (veg.